

עא ע"ב

[א] תוס' ר"ה מאן. מדברי שניהם נלמד כו' - אבל הוא רבי יוסי, דבעי ידיעה בתחילה, כמ"ש [כריתות ז' ב'] מודה ר"י במחוסר כפרה. מ"מ, התם בעי גברא ידיעה כו'. ובה מחולק שם ר"י ור"ש.

אור אליהו

ואולי משום כך⁶⁵ בש"ס של רבינו כל תיבות אלו של: "כורת של קש ושפופרת של קנים" - היו מחוקות, ובגליון הש"ס שלו כתב רבינו שבמקום תיבות אלו צריך לומר: "מחצלת הקש ושפופרת הקש"⁶⁶. ועיין בפ"ז דכלים

דטעות סופר נפל בגמ', וכן צריך לומר 'מחצלת הקש ושפופרת הקש' רבי עקיבא מטמא ורבי יוחנן בן נורי מטהר, וקמייתי באמת מההיא משנה, ואין צריך להגיה 'דתניא'. והשתא ניחא גם מה שהקשנו מראש דקמייתי ממחצלת, דגם כן ראויה למדרס, ואפילו הכי רבי יוחנן בן נורי מטהר" כו'.

וכן כתב החזו"א (שם), שאחר שהביא שמלשון הר"ש משמע שרב יוסף בשבת לא הביא את המשנה בכלים (כנ"ל בהערה 64) כתב: "ויש לעיין, מאי טעמא לא הביא רב יוסף בשבת שם משנתנו, ועוד יש לעיין הא דאיתא התם שפופרת של קנים, ומשמע דרבי יוחנן בן נורי מטהר בה, ואילו במשנתנו קתני בסיפא דשפופרת של קנה טמאה משיטול הככיי ולא פליג רבי יוחנן בן נורי, וכן מהא דתנן מחצלת של קנים טהורה מוכח דחשיב דבר המעמיד, ולכן נראה להגיה בשבת שם כלשון משנתנו, ולא נצטרך להגיה דתניא תחת דתנן, וצ"ע".

67. ובקטע גניזה ניו יורק ENA 2069/5-6 הגירסא גם כן "מחצלת שלקש ושפופרת שלקש", אמנם במקום "דתנן" הגירסא שם "והתניא", וצ"ע, שכיון שהיא משנה מדוע לא קאמר "והתנן", ואולי אפשר לומר על פי מה שכתב ביסוד המשנה ועריכתה (עמ' סח): "הנחה זו תאיר לנו אשר לפעמים לא נקטו על הנשנה בזרעים או טהרות 'תנן' כרגיל כשהביאו משנה, שהכוונה אנחנו כולנו תנינו משנה זו, אך נקטו 'תניא' כמו כשהביאו

יוסף הביא ברייתא ולא משנה: "ומשמע מלשון הר"ש דההיא דשבת אינו משנתנו".

65. עיין הערה הבאה, שמבואר שכמה קושיות מתורצות על ידי הגהה זו, וכן מבואר מדוע לא הגיה רבינו שצ"ל "דתניא" במקום "דתנן".

66. וכן גרס במלחמת ה' (יומא ב ע"ב): "וראיה לדברי, הא דאמרינן התם אמר רב הונא מאן לא הודו לו רבי יוסי, רבא אמר מאן לא הודה לו רבי יוחנן בן נורי, כדתנן כוורת הקש ושפופרת הקש, רבי עקיבא מטמא ורבי יוחנן בן נורי מטהר". וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תליתאה א שגב) ודייק כן גם מרש"י: "ועכ"פ מה שכתוב בשבת דף ס"ו הנ"ל ושפופרת של קנים זה ודאי טעות סופר, וצריך לומר של קש, כמו שכתוב במשנה שם שפופרת של קש, ואם כן אין ראיה כו' ובפירוש רבותינו שהביא רש"י נראה גם כן שרש"י גרס שפופרת של קש, שהרי פירש דרבי יוחנן בן נורי מטהר דאין דרכו לעשות רק מקנים ע"ש. וצ"ע על הגאון ר"י פיק שלא הרגיש בזה".

ובספר דברי דוד (מועד דוד, שבת כאן) הקשה על הגירסא שלפנינו: "ויש להקשות לפירוש שני, מאי מייתי מרבי יוחנן בן נורי, אימא דעד כאן לא מטהר רבי יוחנן בן נורי אלא בכורת ושפופרת, דאין בהם טומאת מדרס רק טומאת מת כו' אבל בסנדל דראוי לטומאת מדרס אימא אין הכי נמי דמטמא" כו'. ואחר שהאריך לפלפל בכמה אפשריות לתרץ סיים: "ולולי דמסתפינא אמינא

אור אליהו

לא בעיא ידיעה בתחילה⁶⁸, בעל חמש בעילות בשפחה חרופה, אינו חייב אלא אחת". וכתב רש"י (ד"ה למ"ד): "למאן דאמר אשם ודאי לא בעי ידיעה - פלוגתא דר' טרפון ור' עקיבא היא בכריתות בפרק דם שחיטה". ומבואר ברש"י שנחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא האם אשם ודאי צריך ידיעה בתחילה, שלרבי טרפון לא צריך ידיעה בתחילה, ולרבי עקיבא צריך ידיעה בתחילה.

והקשו עליו תוס' ד"ה מאן: "וליתא, דהא תנן התם דדוקא במעילה מרובה קאמר רבי עקיבא שמביא שתי אשמות, משום דטוב לו שיביא שתי אשמות, משיביא אשם אחד ויתנה אשם

לא יודע לו תהא מעילתו נדבה, אבל במעילה מועטת מודה רבי עקיבא שמביא אשם אחד ויתנה, ונוח לו שיתן מעילה מועטת על הספק משיביא שתי אשמות, וקאמרינן בגמ' מדברי שניהם נלמד אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה"⁶⁹. הרי שמבואר בדברי תוס', שבין רבי טרפון ובין רבי עקיבא סוברים, שאשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה. אמנם לא ביארו תוס' מי הוא אותו מאן דאמר שאשם ודאי כן בעי ידיעה בתחילה⁷⁰.

אבל הוא רבי יוסי, דבעי באשם ודאי ידיעה בתחילה⁷¹, שכן שנינו (כריתות ה, ז): "חתיכה של חולין וחתיכה של הקדש כו' אכל אחד

והקשו עליו תוס' ד"ה מאן: "וליתא, דהא תנן התם דדוקא במעילה מרובה קאמר רבי עקיבא שמביא שתי אשמות, משום דטוב לו שיביא שתי אשמות, משיביא אשם אחד ויתנה אשם

צריך ידיעה בתחילה: "ואם כן משנת רבי עקיבא הראשונה ששמע מרבו כן, ואם כן סבירא ליה לרבו דבעי ידיעה בתחילה, אלא שרבי עקיבא הכריע כרבי טרפון מסברת עצמו דלא כרבו, אבל רבו גמריה למשנה ראשונה וסבירא ליה דבעי ידיעה, ואם כן מצינו מאן דאמר דסבירא ליה דבעי ידיעה ונתישב פירוש רש"י ז"ל" ע"ש. ונכדו של המגיני שלמה, הוא ניהו הגאון פני יהושע כתב על דבריו: "ואף שזה דוחק, אפילו הכי משמע ליה לרש"י לפרש כן, כיון דלא אשכחן שום תנא אחר דסובר דאשם ודאי בעי ידיעה".

70. וכן כתב המאירי על דברי התוס': "ואם כן עדיין אתה צריך לברר בעל סברא זו שהזכרנו, ר"ל שיהא טעון ידיעה בתחילה". אכן בפני יהושע כתב זאת כקושיא על דבריהם: "ובאמת יש לתמוה בזה על התוס' שהקשו על פרש"י וכתבו דליתא לפירושו, ולא כתבו לפרש מאן האי תנא דבעי ידיעה". ועיין להלן הערה הבאה לגבי שיטת תוס' בזה.

71. וכן כתב הרמב"ן (אחר שכתב כקושיית התוס' על רש"י): "אלא מאן דאמר אשם ודאי בעי ידיעה בתחילה, היינו ר' יוסי, דאמר התם (כג ע"א) ר' יוסי אומר אין שנים מביאין אשם אחד, והיינו טעמא,

ברייטא, לפי שאין זה ודאי שכל אחד שנה זרעים או טהרות. ומעתה אין צורך להגיה בדוכתי טובי" (עיין ברש"י סוכה יד ע"א ד"ה משום).

68. כלומר, אין צורך שיוודע לו שחטא לפני שהוא מביא את הקרבן. וכתב המאירי: "קרבן חטאת הכל מודים בו שהוא צריך ידיעה בתחילה. ר"ל שאם הביא חטאתו קודם שנודע לו שחטא, אפילו הביאו על תנאי זה אינה מכפרת, שנאמר או הודע אליו והביא. אבל אשם ודאי נחלקו בה בסדר קדשים. יש סוברים שאינו צריך ידיעה בתחילה, וכל שהביאו מספק על תנאי עולה לו לכשיוודע וכן הלכה. ויש סוברים שם, שאף אשם צריך ידיעה בתחילה".

69. וכן הקשו על שיטת רש"י בתוס' רא"ש, רמב"ן, ריטב"א ועוד. ובמגיני שלמה האריך לתרץ את שיטת רש"י (ובתחילת דבריו כתב: "הנה הקושיא גדולה כל כך עד שיש לתמוה מאוד שרש"י ז"ל ראה תחילת המשנה ולא ראה סוף המשנה, וזה אי אפשר להאמין על אחד מהמתחילים כל שכן על עמוד העולם ז"ל"). ותורף דברי מגיני שלמה, שמשנה ראשונה של רבי עקיבא, היינו מה ששמע מרבו, שאשם ודאי בעי ידיעה בתחילה, אלא שאחר כך הכריע לא כרבו, נמצא שרבו של רבי עקיבא הוא מאן דאמר שאדם ודאי

אור אליהו

שכאשר לרבי יוסי אי אפשר להביא קרבן בשותפות ולהתנות, הטעם הוא משום שצריך ידיעה בתחילה מבואר שבכל מקום שלרבי יוסי אי אפשר להביא קרבן בשותפות על ידי תנאי, הוא משום שסובר שצריך ידיעה בתחילה. אם כן, גם מה ששינונו שלרבי יוסי "אין שנים מביאין אשם אחד", הוא משום שצריך ידיעה בתחילה, ומבואר מזה, שלרבי יוסי גם באשם ודאי בעי ידיעה בתחילה, שהרי שם מדובר בהבאת אשם ודאי⁷².

ובזה מחולק שם (כריתות ה, ז) **רבי יוסי עם רבי שמעון**, כלומר, שלרבי שמעון "שניהם מביאין אשם אחד", משום שלדעתו לא צריך ידיעה בתחילה באשם ודאי, ולכן גם כשלא נודע מי אכל את ההקדש, יכולים שניהם להביא יחד ולהתנות שהקורבן יכפר על מי שאכל את ההקדש. ולרבי יוסי "אין שנים מביאים אשם אחד", משום שלדעתו צריך ידיעה בתחילה גם באשם ודאי וכנ"ל.

עקיבא ובין לרבי טרפון אשם ודאי לא בעי ידיעה, הא דקאמר הכא בשמעתינן למ"ד אשם ודאי לא בעי ידיעה וכו', צריך לומר דידוע להגמ' דאיכא מאן דאמר אחר זולת רבי עקיבא ורבי טרפון דסבירא ליה דאשם ודאי בעי ידיעה". וכעין זה כתב המאירי למסקנה: "ובפירושים ישנים מגדולי הרבנים מצאתי, שהאומר צריך ידיעה **לא נתפרש מי הוא**, אלא הכי קאמר, אי איכא מאן דבעי ידיעה וכו' זהו לשונם ונראים הדברים".

ולכאורה מדברי תוס', שלא פירשו מי הוא מאן דאמר שלא בעי ידיעה בתחילה, משמע כדברי הרש"ל ומהר"ם הנ"ל, אמנם רבינו נקט דלא כתוס' אלא כרמב"ן ורז"ה הנ"ל. וכן קצת משמע ממה שנקט רבינו על דברי תוס' "אבל הוא רבי יוסי", שמשמע שלא כתוס', וצ"ע. ועיין בפני יהושע שהביא דרך נוספת בכיור הסוגיא.
72. שכן ודאי אחד מהם אכל הקדש, והספק הוא

את הראשונה ובא אחר ואכל את השניה, זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי, דברי רבי עקיבא. רבי שמעון אומר, שניהן מביאין אשם אחד. ר' יוסי אומר אין שנים מביאין אשם אחד". וטעמו של רבי יוסי, הוא, משום שגם אשם ודאי בעי ידיעה בתחילה, כמו שכתוב [כריתות דף ז' ב']: "אמר רבא, מודה ר' יוסי במחוסר כפרה, וכן כי אתא רבין אמר ר' יוחנן מודה רבי יוסי במחוסר כפרה. מאי טעמא, התם בעי גברא ידיעה, דכתיב או הודע אליו חטאתו, הילכך לא מתיין ומתני, אבל הכא כי מתיין נשים קרבן לאישתרוי באכילת קדשים" כו'. כלומר, כאשר מטרת הקרבן היא כדי להיות מותר באכילת קדשים, והיינו במחוסרי כפרה כגון יולדת, מודה רבי יוסי שיכולים להביא קרבן בשותפות ולהתנות, אבל כאשר מטרת הקרבן היא כפרה על חטא, כגון חטאת, לפי רבי יוסי אי אפשר להביא בשותפות ולהתנות, משום שצריך ידיעה בתחילה. וממה שאמרו,

משום דבעינן ידיעה בתחילה, כדבעינן בחטאת". וכן כתבו הרז"ה, הר"ן וריטב"א בשם תוספות, וכן כתב המאירי בשם "מגדולי קדמוננו שבנרבונא"ה". אמנם המאירי הקשה על סברא זו: "ואף זו אינה ראייה, שהרי רבי עקיבא אינו מטעין ידיעה כתחילה, ואעפ"כ אמר שניהם מביאין אשם תלוי ולא אשם ודאי". גם בחכמת שלמה השיג על מי שסובר שהוא רבי יוסי: "יש מפרשים ומאן דפליג התם הוא ר' יוסי, דסבירא ליה התם דלית ליה תנאי בקרבנות, וליתא, דשמא דוקא גבי שנים שיביאו קרבן אחד בתנאי לית ליה, אבל אחד מביא קרבן אחד בתנאי, וכן מוכח מרבי גופא שם שיש לחלק כהאי גוונא". ולגבי השאלה מי הוא אותו מאן דאמר דבעי ידיעה בתחילה באשם ודאי כתב: "ואולי האמוראים מצאו מאן דאמר להיפך בתוספתא ודו"ק". וכדבריו כתב גם מהר"ם לובלין (על דברי התוס'): "ולפ"ז כיון דבין לרבי

צב ע"ב

[א] נמרא דתניא המוציא מעות בפונדתו ופיה למעלה כו' - בתוספתא הגיר' המתכוין להוציא בפונדתו ופיה למעלה, והוציא בפונדתו ופיה למטה. המתכוין להוציא בפונדתו ופיה למטה ר"י מחייב וחכמים פוטריין. ובזה מוכן תשובת ר"י א"א מודים בלאחריו ובא לו לאחריו.

אור אליהו

בידו שמירה פחותה⁷⁵, גם לרבי יהודה פטור, שכן לא נתקיימה מחשבתו⁷⁶. אבל בסיפא, שהתכוון לשמירה פחותה, וגם עלתה בידו שמירה פחותה, לרבי יהודה חייב, שכן התקיימה מחשבתו, ולחכמים פטור, משום שלא הוציא כדרך המוציא.

ובזה מוכן תשובת רבי יהודה לחכמים, "אי אתם מודים בלאחריו ובא לו לאחריו", שמהלשון "בלאחריו ובא לו לאחריו" משמע שמדובר שהתכוון להוציא באופן מסויים. ואם כן, תשובת רבי יהודה לחכמים היא, שכמו ששם התכוון להוציא לאחריו, שהיא שמירה פחותה, וגם באמת הוציא לאחריו, הרי הוא חייב, הוא הדין למי שהתכוון להוציא בפונדתו ופיה למטה, שהיא שמירה פחותה, וגם באמת הוציא ופיה למטה, שהוא חייב⁷⁷.

אבל לגירסת הברייתא כפי שהיא לפנינו בגמ', שלא דיברה כלל על כוונתו של המוציא, לגבי המוציא מעות בפונדתו, לא מובנת תשובתו

[א] כגמרא: "ולאחריו ובא לו לאחריו תנאי היא, דתניא המוציא מעות בפונדתו ופיה למעלה חייב, פיה למטה רבי יהודה מחייב, וחכמים פוטריין. אמר להן רבי יהודה, אי אתם מודים בלאחריו ובא לו לאחריו שהוא חייב, ואמר לו, ואי אתה מודה כלאחר ידו ורגלו שהוא פטור" כו', כך היא גירסת הברייתא בגמ' שלפנינו. ולפי גירסא זו, הברייתא אינה עוסקת כלל בכוונתו של המוציא, אלא רק במה שעשה בפועל. אמנם רבינו העיר בגליון הש"ס שלו, שבתוספתא (שבת י, ד) הגירסא היא באופן אחר: "המתכוין להוציא בפונדתו ופיה למעלה, והוציא בפונדתו ופיה למטה. בתוך פונדתו והוציא בין פונדתו לחלוקו ובשפת חלוקו - פטור⁷³. המתכוין להוציא בפונדתו ופיה למטה, רבי יהודה מחייב וחכמים פוטריין". ולפי גירסא זו, הברייתא דיברה על כוונתו של המוציא. והיינו שברישא, שהתכוון לשמירה מעולה⁷⁴ ועלתה

רק מי משניהם אכלו, אם כן, כשמביאים בשותפות הוא על אכילה ודאית של הקדש.

73. תיבות אלו ("בתוך" עד "פטור") נוספו על פי התוספתא שלפנינו (ורבינו בהגהותיו על התוספתא לא העיר בזה כלום), ובלא להזכיר כאן תיבת "פטור" אינו מוכן, שנראה שגם באופן זה נחלקו רבי יהודה וחכמים, ולרבי יהודה חייב, וזה אינו, שהרי לא נתקיימה מחשבתו, ובזה רבי יהודה מודה, כמו במתכוון להוציא לפניו ובא לו לאחריו. ואולי היה כתוב בהגהת רבינו (אחרי "ופיה למטה") "וכו" ונשמט בטעות וצ"ע.

74. "פיה למעלה", "בתוך פונדתו".

75. "פיה למטה", "בין פונדתו לחלוקו ובשפת חלוקו".

76. כן כתבו החסדי דוד והחזון יחזקאל על התוספתא.

77. וכן הוא בחסדי דוד: "אבל במתכוין להוציא בפיה למטה רבי יהודה מחייב, דמדמי ליה למוציא לאחריו בכוונה, דאף על גב דשמירה פחותה היא, הואיל ונתכוון לה חייב. ורבנן מדמו לה למוציא כלאחר ידו שפטור, שהוא שלא כדרך המוציאין, והכי נמי הוא שלא כדרך המוציאין, לפי שהתפץ